

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING IJTIMOIIY MOSLASHUVI VA JAMIYATGA INTEGRATSIYALASHUVINI TAMINLASH

Ergasheva Nasiba Ne'matulla qizi

Guliston davlat universiteti magistranti

Annotatsiya: maqolada bolalarni jamiyatga ijtimoiy moslashtirish to'g'risida ma'lumotlar berilgan. Ota- onalarga bu borada tavsiyalar berilgan. Ijtimoiy moslashtirishda erta ta'limning ahamiyatli ekanligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: erta ta'lim, ijtimoiy moslashtirish, men tuyg'usi, to'g'ri tarbiya usullari.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni ijtimoiy moslashuvi bolaning jamiyat qadriyatlarini, urf- odatlari va madaniyatini, hamda jamiyatda qulay hayot kechirishga yordam beradigan shaxsning ijtimoiy xususiyatlarini o'zlashtiradi. Ijtimoiy moslashuv jarayoni orqali bolalar muayyan qoidalar asosida yashashni o'rganadilar va xatti-harakatlar normalarini hisobga olishadi.

Faol ravishda muloqot qilish va axborot almashinuvi tufayli bolada ijtimoiy salohiyat oshadi. Ijtimoiy mas'uliyatsiz bo'lgan bolalar ko'pincha kattalar va tengdoshlari bilan muloqot qilmaydi, boshqalarning tajribalarini rad etadi.

Bola o'zini to'g'ri baholay olishi va o'ziga ishonchi bo'lishi muhim hisoblanadi. Sababi, bolalarning o'z- o'zini baholashi ularning ijtimoiy salomatligiga va xatti-harakatlariga bevosita ta'sir qiladi. Bola shaxsining uyg'un rivojlanishi uchun bolalarning ijtimoiy rivojlanishi yaxlit pedagogik tizimga asoslangan bo'lishi kerak. Bolaning ijtimoiy maqomini shakllantirishga ta'sir qiluvchi usullardan biri bu o'yindir. O'yin orqali bolalar o'zlarini jamiyatning to'la- to'kis a'zolari deb his etishadi, ya'ni o'yinda ular turli jamiyat a'zolari ro'llarini o'ynashadi. Bunda bolalar o'zlari bilgan kasb- xunar egalari ro'llarini ijro etishadi. Asosan, pedagog, shifokor,

melitsioner, haydovchi, bog‘bon, dehqon, sotuvchi ro‘llarini ijro etib, kim bilan qanday munosabat qilishni o‘rganib, jamiyat hayotiga ijtimoiylashib boradi. Maktabgacha yoshdagi bolalar ijtimoiylashuvda dastlab “Xola- xola” o‘yini va shu kabi o‘yinlardan foydalanishadi.

Masaru Ibukaning ta’kidlashicha: “Barcha odamlar, agar jismoniy nuqsonlari bo‘lmasa, deyarli bir xil holatda tug‘iladilar. Bolalarning aqlli yoki nodon, ma’sum yoki tajovuzkor bo‘lishi ularning tarbiyasiga bog‘liq. Agar har bir bolaga kerakli narsa zarur vaqtda berilsa, u o‘tkir zehni va kuchli irodaga ega bo‘lib ulg‘ayadi”.

Biz ko‘pincha bolalarimizni tug‘ilganidan erkalab, uning hamma talablarini bajarishga harakat qilamiz, lekin bu har doyim ham samarali bo‘lmaydi. Ya’ni biz bolani yoshligidan erka qilib qo‘yishimiz mumkin, hatto ikki- uch yoshida bola xudbin bo‘lib qolishi ham hech gap emas. Bunday bolalarni nazorat qilish ham qiyin bo‘ladi. Bolada shunday holatlarni kuzatgan ota- ona endilikda farzandini jilovlay boshlaydi. Bola biror narsani xato qilsa, urushadilar va jazolaydilar, bu bolaga yomon ta’sir qiladi. Sababi shu vaqtgacha hamma uni ko‘ngliga qarab, uning talablarini so‘zsiz bajarishmoqda edi, endi bo‘lsa uni hohishlariga cheklovlar qo‘yilmoqda. Uning ongida shu vaqtgacha mehribon bo‘lgan ota- onasi, birdan o‘zgarib qattiqqo‘l odamga aylanib qoladi. Bolalarni jamiyatga to‘g‘ri moslashtirish uchun biz bolani boshidan to‘g‘ri tarbiya qilmog‘imiz zarur. Bu borada “erta ta’lim” usullaridan foydalanish yaxshi samara beradi.

Masaru Ibukaning fikricha: “Uch yoshgacha bo‘lgan bolaga ota- ona “majburlashi” va yod olish (tushunmasdan yodlash) mos keladi, shu bois ota- onalar bolalarni yo‘naltirishi va yaxshilikka o‘rgatishi zarur. Bu yoshda bola ko‘p narsalarni anglamay, faqatgina takrorlab bilib olishi mumkin. Bu davrda bolaning miyasi tanqidiy va tahliliy qobiliyatlarga ega emas, u huddi yozilmagan oq qog‘ozga o‘xshaydi. Ma’lumotni qabul qilish uchun uni tushunishi yoki anglashi zarur emas. Ammo bu paytda bola o‘z holiga tashlab qo‘yilsa, u ajratmasdan faqatgina yaxshi ma’lumotni emas, balki yomon ma’lumotni ham qabul qiladi va bu uning shaxsi shakllanishida asos bo‘ladi. Shu bois ota- onalar doimiy ravishda o‘zlari to‘g‘ri deb

bilgan xatti- harakat usulini mustaqil ravishda nima yaxshi, nima yomonligini bilmaydigan yosh bolaning miyasiga singdirib borishlari shart. Bunga esa ota- onaning “majburlashi” ham mos keladi”.

Bola jamiyatga ijtimoiy moslashishida avvalo, ota- onaning o‘rni yuqoridir. Agar ota- ona yoki yaqinlar bolani kamsitsa, masxara qilsa unda yomon odatlar shakllanishi, bolada jamoaga qo‘shila olmaslik, uyatchanlik, tortinchoqlik sifatlarini keltirib chiqarishi mumkin.

Masaru Ibuka ota- onalarning bunday harakatini shafqatsizlik deb baholaydi va bu holat haqida shunday fikrlarni bildiradi: “Ko‘pgina ota- onalar farzandlar kamchiligini begonalar oldida muhokama qiladilar va: “Bolalar hech narsa tushunmaydi”, – deb o‘ylaydilar. Ammo kamchilik qanchalik kichik bo‘lmasin, uni ko‘pchilik oldida oshkor etish bolaga qanday zarar yetkazishini hech qachon taxmin qilib bo‘lmaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsam, biz farzandimizni kelajakda qanday ko‘rishni istasak, tug‘ilganidan boshlab to‘g‘ri tarbiya qila olishimiz kerak. To‘g‘ri tarbiya qilishda kerak bo‘lsa, qattiqqo‘llik ham foyda beradi, faqat bola o‘z “meni”ni taniguncha bu usul foyda beradi. “Men” tuyg‘usi shakllangan bolaga qattiqqo‘llik qilishni zararli taraflari ko‘p. Masalan, bunday holatda bolada “Men yaxshi bola emasman” degan tasavvur paydo bo‘ladi, hamda bu bir qator jiddiy salbiy sifatlar(o‘ziga bo‘lgan bahoning pastligi, ko‘p narsalardan hadiksirash, kayfiyatning beqarorligi, o‘zini aybdor deb hisoblashning yuqoriligi va shu kabilar)ning paydo bo‘lishiga olib keladi. To‘g‘ri tarbiya qilingan bola esa jamoaga ham, jamiyatga ham tezda moslashadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI

1. Masaru Ibuka “Uchdan keyin kech” Toshkent. “Akademnashr”2021.
2. Masaru Ibuka “Uchgacha ayni vaqti” Toshkent. “Akademnashr”2021.
3. Ashirova O‘g‘iloy “Bolalarni aqliy rivojlantirishda erta ta’limning ahamiyati”. Journal of New Century Innovations. 2022.

4. Ashirova O‘g‘iloy “Erta ta’limni to‘g‘ri qo‘llash orqali bolalarni jamiyatga ijtimoiy moslashtirish”. “International conference on learning and teaching 2022/6” nomli xalqaro konferensiya.

5. Uz.tierient.com.

